

Aan de demissionair minister van Binnenlandse Zaken
en Koninkrijksrelaties
Drs. K.H. Ollongren
Postbus 20011
2500 EA DEN HAAG

Onderwerp
Eindresultaten meldpunt “Onbeperkt
Stemmen” 2021

Datum
28 april 2021
Ons kenmerk
2021/0046/AVD/VB/LD

Geachte minister Ollongren,

Hierbij informeert het College voor de Rechten van de Mens (hierna: College) u over de eindresultaten van het meldpunt Onbeperkt Stemmen. Dit is het tijdelijk meldpunt dat het College als toezichthouder op de uitvoering van het VN-verdrag inzake de rechten van personen met een handicap (hierna: VN-verdrag handicap) in Nederland heeft ingericht om de toegankelijkheid van de Tweede Kamerverkiezingen 2021 te monitoren. Bij dit meldpunt konden mensen met een beperking of hun naasten positieve en negatieve ervaringen delen over de toegankelijkheid van de verkiezingen. Deze brief is een vervolg op eerdere aanbevelingen van het College over de verkiezingen in 2017, 2018 en 2019. Het College doet dit jaar aanbevelingen over de toegankelijkheid van stemlokalen en stembiljetten, hulp in het stemhokje en alternatieven voor stemmen.

Monitoren in het licht van het VN-verdrag handicap

Mensen met een beperking geven aan het belangrijk te vinden dat het College voor de verkiezingen het meldpunt openstelt. Zij zijn ook actief betrokken bij de inrichting van het meldpunt. Het VN-verdrag handicap is voor Nederland nu bijna vijf jaar in werking. Volgens artikel 29 van het VN-verdrag handicap hebben mensen met een beperking het recht om deel te nemen aan het politieke en openbare leven. Dit betekent onder meer dat zij zonder obstakels en zo zelfstandig mogelijk moeten kunnen stemmen. Het College houdt toezicht op het hele stemproces, dat wil zeggen het proces van voorbereiden op de verkiezingen tot en met het deponeren van een stembiljet in de stembus.

Voor de Tweede Kamerverkiezingen 2021 heeft de overheid belangrijke stappen gezet om de toegankelijkheid voor mensen met een beperking te vergroten. Zo hebben het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport samen met de Kiesraad, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten en de Nederlandse Vereniging voor

Burgerzaken het 'Actieplan Toegankelijk Stemmen' opgesteld.¹ Het College heeft de gemeenten Amersfoort en Utrecht bezocht, waar initiatieven waren opgezet voor extra toegankelijke stembureaus.

Het is belangrijk dat de regering blijft investeren in initiatieven en maatregelen neemt om de toegankelijkheid van de verkiezingen te bevorderen. Uit de meldingen die bij het meldpunt zijn binnengekomen blijkt namelijk dat de verkiezingen nog steeds niet volledig toegankelijk waren voor mensen met een beperking. Daarbij valt het volgende op.

139 meldingen: algemeen en corona-gerelateerd

In totaal zijn er 139 meldingen binnengekomen. Ruim één op de tien meldingen is uitsluitend positief. Melders laten zich bijvoorbeeld positief uit over de omgang met de stembureaumedewerkers, de getroffen maatregelen om het stembureau toegankelijk te maken en de beschikbare hulpmiddelen.

70 meldingen gaan over algemene problemen, vooral over de fysieke toegankelijkheid van stemlokalen. De overige meldingen zijn corona-gerelateerd en gaan onder meer over de (on)mogelijkheid om per brief te stemmen en stemlokalen die niet 'coronaproof' waren. Door corona zijn nieuwe problemen met betrekking tot toegankelijkheid ontstaan, maar er is ook lering te trekken uit zaken die juist door de coronamaatregelen beter verliepen en die het College daarom ook graag onder uw aandacht brengt.

Eerste aanbeveling: zet ervaringsdeskundigen in om stembureaus op te bouwen en toegankelijkheid te testen

Sinds 2019 moeten colleges van burgemeester en wethouders ervoor zorgen dat alle stemlokalen in een gemeente zodanig zijn gelegen, ingericht en uitgerust dat kiezers met lichamelijke beperkingen zoveel mogelijk hun stem zelfstandig kunnen uitbrengen. Toch ervoeren mensen met een lichamelijk beperking tijdens de Tweede Kamerverkiezingen 2021 belemmeringen bij de toegang tot stemlokalen en tijdens het stemmen. Het College ontving meldingen over te hoge drempels, zware deuren of gladde rolstoelhellingen (25 meldingen). Ook mensen met een visuele beperking ervoeren belemmeringen tijdens het stemmen. Zo was er vaak geen stemmal aanwezig, was de route binnen het stemlokaal niet altijd duidelijk aangegeven en was de verlichting niet helder genoeg.

Melders noemen zelf ook mogelijke verbeteringen voor de toegankelijkheid: "De oplossing is altijd direct na de opbouw even meerdere personen met verschillende beperkingen laten testen.

¹ BZK, VWS, Kiesraad, VNG, NVVB, *Actieplan Toegankelijk Stemmen*, juni 2020: www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2020/06/15/actieplan-toegankelijk-stemmen.

Goed kijken naar de toegankelijkheid met een rollator en scootmobiel ten aanzien van het openen van deuren en de breedte van een doorgang.”

Het College beveelt de regering aan om ervaringsdeskundigen met verschillende beperkingen te betrekken bij het opbouwen van stembureaus en te zorgen dat zij voorafgaand aan de verkiezingen de stembureaus kunnen testen op toegankelijkheid. Ook is het belangrijk om te zorgen dat de lessen die dit jaar in de extra toegankelijke stembureaus zijn opgedaan in de toekomst bij andere stemlokalen worden toegepast. Hierbij is informatie-uitwisseling tussen de verschillende gemeenten onderling cruciaal. Op die manier kunnen goede ideeën door meer gemeenten worden overgenomen.

Tweede aanbeveling: betrek mensen met een beperking bij experimenten met nieuwe stembiljetten

Zoals afgelopen jaren al vaker naar voren kwam, vinden melders met een visuele en mensen met een lichamelijke beperking het stembiljet te groot, onhandig en de letters te klein, met andere woorden: ontoegankelijk (13 meldingen). In de voorgaande jaren heeft het College al aandacht gevraagd voor het stembiljet en de mogelijkheid het stembiljet aan te passen en handzamer te maken.² Een nieuw stembiljet kan de mogelijkheid bieden om een universele stemmal te ontwikkelen, die niet elk jaar aangepast hoeft te worden.

Momenteel is er een wetsvoorstel aanhangig bij de Tweede Kamer dat de mogelijkheid regelt om bij verkiezingen te experimenteren met nieuwe stembiljetten.³ Het College volgt met belangstelling de behandeling van deze wet in de Tweede en de Eerste Kamer en adviseert de regering om mensen met een beperking te betrekken bij de voorbereiding, uitvoering en evaluatie van een experiment met stembiljetten en daarbij in te gaan op de manier waarop een nieuw stembiljet de toegankelijkheid voor de verschillende groepen bevordert.

Derde aanbeveling: stimuleer gemeenten om regels over hulp in het stemhokje op te nemen in de informatie voor stembureauleden

Net als in eerdere jaren ontving het College ook dit jaar meldingen over (het recht op) begeleiding (7 meldingen). Melders met een visuele of andere lichamelijke beperking hebben aangegeven dat zij hun recht op assistentie in het stemhokje (door een persoon naar eigen keuze) in de praktijk niet konden uitoefenen. Stembureaumedewerkers zijn namelijk nog steeds niet altijd goed op de hoogte van de regels hierover.

² College voor de Rechten van de Mens, *Eindresultaten meldpunt toegankelijke verkiezingen 2019*, juni 2019.

³ *Kamerstukken II 2019/20*, 35 455, nr. 2.

Het is een ernstig knelpunt, want in een aantal gevallen konden melders zonder begeleiding niet stemmen omdat hun benodigde hulp in het stemhokje werd geweigerd. Ook mensen met een meervoudige beperking kampen met dit knelpunt. Deze problemen onderstrepen het belang van het toekomstige wetsvoorstel over hulp in het stemhokje.

Gelet op de ontvangen meldingen en gezien het feit dat hulp in het stemhokje een terugkerend thema is, benadrukt het College wederom het belang van goede voorlichting over de regels omtrent hulp in het stemhokje. Het College adviseert de regering om gemeenten te stimuleren om de regels omtrent hulp in het stemhokje op te nemen in de (digitale) informatie die voor stembureauleden beschikbaar is. Dit voorkomt discussies tussen stembureauleden en kiezers met een beperking over regelgeving. Ook is het belangrijk om gemeenten aan te sporen om in hun training van stembureauleden expliciet aandacht te besteden aan de bejegening van kiezers met een beperking. Bij het meldpunt kwamen namelijk meldingen binnen over onprettige bejegening door stembureauleden (10 meldingen). Tot slot kijkt het College met interesse uit naar het wetsvoorstel over hulp in het stemhokje en zal het ontwerpwetgeving hierover beoordelen in het licht van het VN-verdrag handicap.

Vierde aanbeveling: onderzoek bij toekomstige verkiezingen alternatieven voor stemmen

Het College ontving dit jaar ook meldingen die te maken hadden met corona en de daarmee samenhangende, aanvullende maatregelen. De meeste melders gaven aan dat de maatregelen voor hen niet zorgden voor een grotere toegankelijkheid. Daartegenover stond dat er ook positieve corona-gerelateerde meldingen zijn binnen gekomen. Van de 139 melders gaven 21 melders aan dat de coronamaatregelen een positief effect hadden op de toegankelijkheid van de stemlokalen. Zo gaven een aantal melders aan dat zij de rust in de stembureaus die door de maatregelen, zoals de extra locaties en meerdere stemdagen, was ontstaan erg waardeerden en dat dit ook in volgende verkiezingen een positieve rol zou kunnen spelen. Niet alleen voor mensen in de risicogroep, maar ook voor mensen met een psychische beperking, zoals autisme, maakte dit het stemmen toegankelijker. Ook kregen melders die al jaren niet zelfstandig hadden gestemd door de mogelijkheid om per brief te stemmen weer het gevoel dat ze mee konden doen. Het College beveelt de regering aan om de lessen die tijdens deze uitzonderlijke verkiezingen midden in de coronapandemie zijn opgedaan, te inventariseren en mee te nemen bij het organiseren van toekomstige verkiezingen, zoals de gemeenteraadsverkiezingen in 2022. Zo kan de regering de alternatieven voor stemmen, zoals de mogelijkheid om per brief te stemmen, verder onderzoeken en uitwerken.

Slotsom

Op grond van het VN-verdrag handicap moeten mensen met een beperking in de gelegenheid worden gesteld om op gelijke voet met anderen aan het politieke leven te kunnen deelnemen. De positieve initiatieven zoals de extra toegankelijke stembureaus en het 'Actieplan Toegankelijk Stemmen' dragen daaraan bij. Het College volgt de ontwikkelingen met grote belangstelling en blijft graag met u in gesprek over dit onderwerp. Voor vragen en aanvullende informatie kunt u contact (laten) opnemen met V. B., beleidsadviseur

Met vriendelijke groet,

mr. Adriana C.J. van Dooijeweert
voorzitter